

Træk af de tyske Enkeltstaters Forfatningsforhold.

Af

K. A. Wieth Knudsen.

Sætter man sig den Opgave at vinde et Overblik over de nyere politiske Bevægelser i deres Selvstændighed inden for de enkelte tyske Forbundsstater, da kan man roligt simplificere Løsningen ved straks at se bort fra alle de monarkiske Enkeltstater, der kun har ét Kammer; de rummer nemlig alle 14 tilsammen kun faa Procent af Tysklands Befolkning, og selv om der fandtes noget videre politisk Liv i dem, vilde dets Betydning altid blive en Størrelse af lavere Orden i Forhold til de øvrige Forbundsstater*). Af disse udgaar i en Oversigt som den antydede Mecklenburg-Schwerin og Mecklenburg-Strelitz, da disse Stater slet ingen Konstitution eller Kamre har og derfor heller ingen

*) De tiltrækker sig da ogsaa selv i Tyskland kun Opmærksomhed ved særlige Lejligheder. Saaledes er Lippe i disse Dage blevet berømt paa Grund af et Kejsertelegram, der forbyder det derværende Militærkontingent Edsaflæggelsen til den nye Tronfølger, hvis Arveberettigelse er tvivlsom. Men Kejsercens tilsyneladende Indgreb i Arvefølgen, paa hvilket Omraade Lippe er ligesaa souveræn som Preussen, er endnu mere omstridt.

Træk af de tyske Enkeltstaters Forfatningsforhold.

Af

K. A. Wieth Knudsen.

Sætter man sig den Opgave at vinde et Overblik over de nyere politiske Bevægelser i deres Selvstændighed inden for de enkelte tyske Forbundsstater, da kan man roligt simplificere Løsningen ved straks at se bort fra alle de monarkiske Enkeltstater, der kun har ét Kammer; de rummer nemlig alle 14 tilsammen kun faa Procent af Tysklands Befolkning, og selv om der fandtes noget videre politisk Liv i dem, vilde dets Betydning altid blive en Størrelse af lavere Orden i Forhold til de øvrige Forbundsstater*). Af disse udgaar i en Oversigt som den antydede Mecklenburg-Schwerin og Mecklenburg-Strelitz, da disse Stater slet ingen Konstitution eller Kamre har og derfor heller ingen

*) De tiltrækker sig da ogsaa selv i Tyskland kun Opmærksomhed ved særlige Lejligheder. Saaledes er Lippe i disse Dage blevet berømt paa Grund af et Kejsertelegram, der forbyder det derværende Militærkontingent Edsaflæggelsen til den nye Tronfølger, hvis Arveberettigelse er tvivlsom. Men Kejsercens tilsyneladende Indgreb i Arvefølgen, paa hvilket Omraade Lippe er ligesaa souveræn som Preussen, er endnu mere omstridt.

Politik i moderne Forstand. Tilbage bliver altsaa Preussen, Bayern, Sachsen, Württemberg, Baden og Hessen-Darmstadt, idet Elsass-Lothringen paa Grund af sin statsretlige Stilling i Riget maa behandles særskilt.

Forholdene i disse Stater plejer ikke at vække den Opmærksomhed, hvormed man hjemme i Danmark følger de tyske Begivenheder, der afspejler sig i den tyske Rigsdag. Men bagved og tildels uafhængigt af disse, der paa en let iøjnefaldende Maade sætter sine Spor i Verdenspolitiken, regeres der i Enkeltstaterne paa næsten alle den indre Kulturs Omraader; Grunden til, at Udlandets Interesse er saa uretfærdig fordelt mellem Riget og Enkeltstaterne, maa derfor søges i, at Materialet til Bedømmelse af de sidstes selvstændige Forhold er saa uensartet og vanskelig tilgængeligt.

De nævnte Enkeltstatsers selvstændige Betydning fremgaar allerede deraf, at de respektive Landdage giver Finanslove over Budgetter, der selv for de mindstes (Hessens) Vedkommende figurerer med et større Beløb end f. Eks. det danske, skønt Danmark har over dobbelt saa mange Indbyggere*). Endvidere sorterer jo, som bekendt, Kunst og Videnskab, Skole-, Kirke- og Politilovgivning mer eller mindre direkte under disse Landdage, og paa de fleste af de nævnte Om-

*) De tyske Enkeltstatsbudgetter opgøres i Reglen brutto, og da $\frac{1}{3}$ — $\frac{1}{2}$ af samtlige Bruttoindtægter skyldes Erhvervsindkomster (navnlig Jernbaner, men ogsaa Skove og Bjergværker), ville Budgetterne synes forholdsvis større end det danske, der kun opfører Overskuddet af Erhvervsindkomsterne paa Budgettets Indtægtsside. Til Gengæld mangler de tyske Stater Militærbudgettet, som gaar paa Rigets Konto. Flere andre Omstændigheder vanskeliggør en nøjere Sammenligning mellem Beløbene paa disse tyske og de danske Finanslove.

raader kæmpes der haardt fra Aar til Aar. Men dette gælder ikke mindre de naturlige og kunstige Samfærdselsveje, og ved Flodfartens uanede Opsving er der her for Rige som for Enkeltstater — man behøver blot at tænke paa Kejser Wilhelms Kanal og »Mittellands«-Kanalen som storartede Repræsentanter for, hvad der er opnaaet, og hvad der ikke er opnaaet — skabt nye og vigtige Konfliktspørgsmaal.

Endelig maa man ikke glemme, at det ene Led i Rigsregeringen, Forbundsraadet, dannes af Enkeltstatsregeringerne, saa at Landdagene derigennem kan faa Betydning i samme Grad som de ved deres Beslutninger formaar at binde disse Regeringer.

Vi vil nu kaste et Blik paa de Forfatninger, inden for hvis Rammer den lovlige Udvikling paa alle disse Omraader er nødt til at bevæge sig.

De skriver sig med Undtagelse af Preussens Forfatning af 1850, der forøvrigt er den mest forældede, alle fra den hellige Alliances Tid, idet den ældste er af 1818 (Bayern), den yngste af 1831 (Sachsen), og skønt de er undergaaet utallige større og mindre Forandringer, navnlig i den sidste Menneskealder, bærer de endnu tydelige Præg af Datiden. Dette viser sig i Almindelighed ved den stærke Stilling, som de tildeler Regeringerne, over for hvilke Forfatningerne principielt kun aabner Adgang til en Kontrol, ikke til en Deltagelse i Statsmagten. Og denne Kontrol er begrænset til bestemte Omraader, saa at Regeringen i Reglen har frie Hænder, hvor ikke Forfatningen udtrykkelig sætter Skranke. Uden dette in mente er det umuligt at forstaa alle de Nederlag, som de fleste friere

Bevægelser i de tyske Lande er udsat for, saa snart de kommer i Berøring med Statsmagten.

Hvad Enkeltheder angaar, er det bemærkelsesværdigt, at den Forfatningsparagraf, der stiller enhver Borger lige for Loven, er tilsidesat i alle Staterne, idet en hel Klasse Mennesker dels samtidig med, dels adskilligt senere end de respektive Grundlove har faaet en Række Særrettigheder, hvoraf de værste er: arveligt Sæde i 1ste Kammer, absolut Militær- og større eller mindre Skattefrihed*), den uskyldigste: Retten til at anvende Prædikatet »Vi« i officielle Skrivelser, naar de ikke er til Kongen. Denne Klasse omfatter de saakaldte »Standesherrer«: væsentlig Medlemmer af de Familier, der før det tyske Riges Fald 1806 havde Sæde i den tyske Rigsdag, altsaa i deres Egenskab af at være direkte Medlemmer af det tyske Rige vare rigsumiddelbare, men ved Forbundsakten i Wien 1815 stilledes under de respektive Landsherrer i de tyske Forbundsstater, altsaa blev middelbare i Forhold til Riget. Saaledes eksisterer denne Fortidslevning under Navn af den mediatiserede Rigsadel med alle sine Klasseprivilegier, hvortil foruden de nævnte hører Jurisdiktion (helt ophævet i Preussen) samt delvis Lærerkaldelsesret og Kirkepatronat. Desuden har forskellige lavere Adelsklasser visse Privilegier, der navnlig er knyttede til Besiddelsen af Grossgrundeigentum. Hvis det behøver en nærmere Forklaring, at saadanne Institutioners Bestaaen i høj Grad er egnet til at forhale en moderne Retsbevidstheds Gennemtrængen og demoralisere de politiske Begreber, da vil en Forklaring

*) Hvor denne, som i Preussen 1891, er ophævet, er det kun sket mod tilsvarende Kapitalerstatning!

maaske være at finde implicite i den følgende Beskrivelse af den øjeblikkelige politiske Status. Skelettet i denne er givet med Kamrenes faktiske Sammensætning.

I de forskellige Staters 1ste Kammer sidder nu for Tiden:*)

Preussen. a) Overhovedet for Familien Hohenzollern og for 14 mediatiserede, 34 Grever og Fyrster, som havde Sæde i Herrekurien i den forenede Landdag af 1847, 29 Personer, som er arvelig berettigede til Sæde ifølge særlig kgl. Forordning, 2 Indehavere af de største Landsembeder i Kongeriget Preussen, ialt 80 arveberettigede; desuden 198, som kaldes paa Livstid, nemlig b) 57 kaldede ifølge kgl. Tillid, 2 kaldede paa Præsentation fra Herrekurien, 7 Grever fra de 8 Provinzialstænder af 1823, 83 præsentationsberettigede »ifølge gammel og udstrakt Grundbesiddelse«, 10 universitetspræsenterede, 46 kaldede fra Byer, som Kongen har tildelt særlig Præsentationsret og endelig 13 iøvrigt præsentationsberettigede.

Saaledes tæller 1ste Kammer for Øjeblikket 278 Medlemmer; Tallet veksler noget, dels ved at enkelte Stemmer (i Øjeblikket 24) »hviler« ifølge Familie- og Embedsfusioner, dels med Antallet af fuldmyndige Prinser (i Øjeblikket ingen), dels fordi Kongens Kaldelsesret**) i Virkeligheden er ubegrænset.

For alle Dyrkere af Kontinuitet og historisk Udvikling er her aabenbart en Pragtblomst, til hvilken man skal lede længe om Magen. Denne Privilegiernes Symfoni under Direktion af en paa mange Omraader

*) Kürschner; Handbuch des Reichs und der Einzelstaaten, 1904.

**) I Analogi med den engelske Konges over for Overhuset.

enevældig Monark brydes desværre af forskellige Forfatningsbestemmelser, som daarlig lader sig bringe i Samklang med den, men som en »doktrinäre Liberalismus ohne Verständniss für den unschätzbaren Werth einer historischen Entwicklung des Staatslebens« *) i sin Tid fik indført med det Resultat, at »die Verfassungs-Urkunde trägt im Ganzen und Grossen einen eigenthümlichen Doppelcharakter.« *)

Bayern. 17 (sytten) Prinser, 20 mediatiserede, 2 Kronembedsmænd, 2 Erke- og 1 Biskop, Præsidenten for det protestantiske Konsistorium, 28 arvelige og 17 kongevalgte Medlemmer, ialt 88 »Reichsräte«.

Sachsen. 2 Prinser, 1 Medlem fra Leipzigs Universitet, 5 Ejere af visse »Herrschafter«, 4 gejstlige fra forskellige sachsiske Stifter, 12 Riddergodsejere, valgt paa Livstid af deres Klasse, og 12 kongevalgte Riddergodsejere; endvidere 8 kongevalgte Byborgmestre, der udnævnes for hver Landdagssamling og endnu 4 kongevalgte Medlemmer paa Livstid, ialt 48.

Württemberg. 4 Prinser, 19 Standesherren, 2 arvelige Grever, 6 kongevalgte paa Livstid, ialt 31.

Baden. 3 Prinser, 6 mediatiserede, den katolske Erkebiskop, 1 kongevalgt evangelisk Prælat, 8 Medlemmer valgt paa 8 Aar af den grundbesiddende Adel, 8 Medlemmer udnævnt af Kongen til hver Landdag og 2 Professorer, valgt af Universiteterne, ialt 29.

Hessen. Overhovedet for Familien Riedesel, 16 mediatiserede, den katolske Landsbiskop, en evangelisk Prælat, Giessens Universitetskansler, 2 Medlemmer valgt af Landadelen og 12 valgt af Kongen, ialt 32.

*) v. Stengel. Das Staatsrecht des Königreichs Preussen. p. 30.

Som man ser, har de 17 Standesherren her faktisk Veto over for enhver Lov, der ligger under den hessiske Landdags Competence; noget tilsvarende gælder aabenbart i Württemberg.

Men foruden disse legale Forrettigheder nyder denne Adel ifølge Praxis i Forbundsstaterne, navnlig Preussen, ved alle højere Embedsbesættelser og Forfremmelser i Diplomati, Ministerier og Hær en uhørt Begunstigelse, der f. Eks. for Militærets Vedkommende lader sig paavise statistisk ved at sammenligne Procentantallene af adelige Officerer i de fra »Oberleutnant« til »General« opadstigende Charger (man faar da en kraftigt stigende Række Tal); men det vilde føre for vidt at komme nærmere ind herpaa ved denne Lejlighed. —

I 2det Kammer sidder (Aar 1904):

	Preussen	Bayern	Sachsen	Württ.	Baden	Hessen
Privilegerede	—	—	—	23	—	—
Konservative.....	207	—	56	22	—	—
Centrum.....	95	84	1	19	23	7
Nationalliberale ..	78	42	22	11	26	22
Frisindede Fraktioner*)	34	20	1	26	7	2
Agrarfraktioner**)	—	1	—	4	—	1
Polakker	13	—	—	—	—	—
Antisemiter	—	—	—	—	1	1
Socialister	—	11	—	5	6	7
Løsgængere	6	1	1	3	—	10
	432	159	81	93	63	50

For at rykke en Forstaaelse af disse Tal nærmere er det nødvendigt at se lidt paa de tilsvarende nu-

*) Freisinnige Vereinigung, Volkspartei, »Demokrat«.

**) Bauernbund, Bund der Landwirte.

gældende Valglove, der er ret forskellige. Fælles for dem alle er naturligvis de almindelige Fordringer (vedrørende borgerlig Ære, Fattighjælp og Indfødsret) til den valgberettigedes Person, endvidere Alderen 25 Aar, i Preussen undtagelsesvis 24. Valgretten »hviler« for alle Militære. Men medens Württemberg og Baden ikke har flere væsentlige Indskrænkninger, navnlig ikke Fordring om nogen Skatteansættelse som Betingelse for Udøvelse af Valgret, kræver Hessen en eller anden direkte Skat, Bayern en eller anden direkte Statsskat, Sachsen desuden 6 Maaneders Ophold i Valgdistriktet; den sidste Bestemmelse findes ellers kun i Preussen.

Stiler man nu Staterne i Rækkefølge, ordnet efter Antallet af valgberettigede, udregnet i Procent af Befolkningen, ser man straks, hvorledes Tallene aftager næsten parallelt med ovenstaaende Valgretsindskrænkninger; for at imødegaa den Indvending, at Talforskellen kunde bero paa Ejendommeligheder i Køns- og Aldersfordeling inden for Staterne, anføres tillige de tilsvarende Tal fra Rigsdagsvalgene, hvor Alderen 25 Aar er absolut eneste Indskrænkning ud over de selvfølgelig (se omstaaende Oversigt).

Hvor overordentlig meget den tilsyneladende uskyldige Fordring om 6 Maaneders Bopæl i Valgdistriktet betyder, ses af, at Antallet af landdagsvalgberettigede i Preussen er mindre end Württembergs, skønt det ene Aar, Valgretten er fordelagtigere i førstnævnte Stat, normalt skulde tilføre Antallet af valgberettigede c. 0.8 Procent af Befolkningen. Endnu tydeligere viser det samme sig for Sachsen i Forhold til Bayern; man kunde ogsaa vente, at Bestemmelsen vilde virke stren-

Valgberettigede i Procent af Befolkningen :

	Landdags- valg*)	Rigsdags- valg**)
Württemberg	20,1	22,5
Baden	20,0	22,1
Preussen	10,3	22,2
Hessen	18,3	23,1
Bayern.....	18,2	22,0
Sachsen.....	15,8	21,7

gere i det fuldblods Industriland Sachsen med den mere stedbevægelige Arbejderbefolkning end i Preussen, men en Del af Forskellen synes dog ifølge det tilsvarende forholdsvis lave Tal for de sachsiske Rigsvalg at ligge i andre Omstændigheder, rimeligvis Aldersfordelingen, maaske ogsaa Fremmedbefolkningen, der er forholdsvis talrig i Sachsen.

Virkningen af denne tilsyneladende nogenlunde udstrakte Valgret — man bør dog erindre, at de anførte Tal betyde, at $\frac{1}{15}$ (Württemberg) indtil $\frac{4}{15}$ (i Sachsen over 150,000) af de rigsdagsvalgberettigede er udelukkede fra Landdagsvalgret til 2det Kammer — har man nu i de enkelte Lande søgt at svække paa forskellig Maade. I Württemberg har man, som det ses af Oversigten S. 557, tildelt 2det Kammer 23 privilegerede Stemmer, nemlig 13 Medlemmer valgt af den riddergodsbesiddende Adel, de 6 protestantiske Generalsuperintendenter, 3 katolske gejstlige og Universitetskansleren. I Bayern, Baden og Hessen bestaar Ind-

*) De sidste, hvorom Efterretninger foreligger, er: Württ. 1900, Preussen 1898, Baden 1899—1901, Hessen 1896—99, Bayern 1899, Sachsen 1897—1901.

**) Tallene herfra refererer sig til Folketællingen 1900, og er altsaa, da Valgene foregik 1903, en lille Smule for store (højest 0,5 skal trækkes fra alle 6 Tal), medens Tallene for Landdagsvalgene saa vidt gørligt er beregnet efter Valgaarets Befolkningstal.

skrænkningen i, at Valgene foregaar indirekte*) (gennem Valgmænd). I Preussen og Sachsen endelig har man indført et af de mest fortvivlede Systemer, nogen Valgaritmetiker endnu har fundet paa: Treklassevalg. Tanken i dette — Timokrati — tør vel forudsættes bekendt, men næppe dets i Sandhed storartede Enkeltvirkninger.

Disse kommer først frem i det indbyrdes Antal af valgberettigede i hver Klasse. Det var ved sidste Valg for

	Preussen (Valgaar: 1898)	Sachsen (Valgaar: 1903)
Klasse I....	3.3 pCt.	3.5 pCt.
— II....	11.3 —	15.8 —
— III....	85.3 —	80.7 —

Da hver af Klasserne har lige stor Indflydelse paa Sammensætningen af »Haus der Abgeordneten«, idet de hver vælger det samme Antal Valgmænd, betyder disse Tal, at én enkelt I Klasses Vælgers politiske Mening i Preussen har lige saa megen Vægt som 25 III Klasses Vælgere, og (rent bortset fra I Kammer) at faa Procent af Landets Befolkning kan hindre et hvilket som helst Fremskridt, f. Eks. en Forfatningsforandring; i Sachsen kan der regeres alene paa dette lille Parti, idet der eksisterer den mærkelige Bestemmelse (Grundlovens §§ 86, 92 og 103), at kongelige Lovudkast og Budgettet kun betragtes som forkastede, naar $\frac{2}{3}$ er imod dem i et af Kamrene.

Systemet har endnu to betydningsfulde Ejendommeligheder. Den ene er, at enhver Skattelov influerer

*) Baden har i Sommer efter over 30 Aars Forhandlinger derom faaet direkte Valg mod forskellige Indrømmelser til I. Kammer.

paa dets Virkninger, idet Skatteforhøjelser, navnlig progressive, forskyder Klasserne til Fordel for de højestbeskattede, medens Skattelettelse for de lavestbeskattede paa samme Maade virker til Ugunst for disse. I begge Tilfælde formindskes nemlig Antallet af Vælgere i I Klasse, idet deres samlede Skattesum i Forhold til hele Landets forøges. Den anden Ejendommelighed er Systemets fuldstændig uensartede Virkninger i de forskellige Valgdistrikter, hvoraf der i Preussen er 25404*). Paa Grund af Distrikternes fuldstændig forskellige Rigdom er nemlig Skattegrænsen mellem Klasserne i dem højst forskellig, hvilket fremgaar af følgende Sammendrag fra den sidste officielle preussiske Valgstatistik:

I 4342 Distr. betalte den første Vælger i I Kl. en Skat af under 300 Mk.

• 15477	—	—	—	II	—	—	—	—
• 2006	—	—	—	III	—	—	over	—

Altsaa i henved $\frac{1}{6}$ af Landets Valgkredse havde samtlige Vælgere i I Klasse hver for sig (og langt mere naturligvis tilsammen) et lavere Skattebeløb end Vælgerne i III Klasse fra ialt $\frac{1}{12}$ af Valgkredsene (med en Befolkning af flere Millioner Mennesker). Alligevel havde hver Vælger fra de første ifølge Systemet 25 Gange saa stor Indflydelse paa Kamrets Sammensætning som hver af Vælgerne fra de sidste.

Denne Ulighed gaar dog aabenbart ikke altid i udemokratisk Retning; thi det er mere end en god Vittighed, naar man har sagt, at Systemet gav en polsk Landarbejder, hvis Kommuneskat i et ludfattigt polsk Distrikt bringer ham op i I Klasse, større Indflydelse end den preussiske

*) Distrikterne er paa 750—1750 Personer med 3—6 Valgmænd i hvert.

Ministerpræsident, hvis Embedsgage i Berlin over for Distriktets fyrstelige Bankierindtægter ikke kan drive det til mere end III Klasse. Paa den anden Side er der ikke mindre end 2151 Kredse med hver kun 1 — én — Urvælger til I Klasse, saa at Systemet for en Del kan udarte til noget, der lader sig sammenligne med *rotten boroughs'* Udnævnelsesret, saa meget mere som der ofte falder 2 Valgmænd (i Distrikter med indtil 1750 Indbyggere) paa én Klasse — disse »vælges« i saadanne Tilfælde af 1 højestbeskattet.

Hvis den brede Befolkning vilde finde det ret trøstesløst at deltage i det politiske Liv under saadanne Former, da vilde det være det, som er lettest at forstaa. En Undersøgelse af Valgdeltagelsen bekræfter en Formodning i denne Retning. Gennemsnitsdeltagelsen i Preussen var ved sidste Valg, der ikke i nogen Henseende adskiller sig væsentlig fra de nærmest foregaaende, 18.1 % af de valgberettigede imod 75.5 % til Rigsvalgene; men for at faa det rette Indtryk af det første Tal maa man se paa Deltagelsen i de enkelte Klasser. Den var henholdsvis 46.2 %, 30.6 % og 15.7 %, men naaede i Flertallet af III Klasses Distrikter ikke 10 % (i 965 Distrikter kom det af Mangel paa Deltagelse i en af Klasserne overhovedet ikke til Valg), og bringes kun op til de gennemsnitlige 15.7 % ved enkelte Landsdeles voldsomme Deltagelse — naturligvis Nordslesvig (50—60 %) og Polen (60—75 %), hvis særlige Aarsager er velkendte.

I Sachsen er Gennemsnitsdeltagelsen betydelig større: 36 %; men Rigsvalgene møder op med 83 %. Ser man paa de enkelte Afdelinger, faar man Tallene 66 %, 51 % og 32 %, men i $\frac{1}{4}$ af Valgkredsene var

den kun halvt saa stor for III Klasses Vedkommende, medens den ofte gik op til 80 $\frac{0}{10}$ i I Klasse. I Sachsen har man nemlig søgt at hindre Systemets værste Udskejelser ved at tilføje absolute Skattegrænser mellem Klasserne, saaledes at ingen Vælger, der betaler 38 Mk. i Skat, kan sættes lavere end i II, og ingen, der betaler 300 Mk., lavere end i I Klasse; herved forrykkes altsaa Skattesummerne, der i det rene System skal være ens for de tre Klasser, hvilket da ogsaa tilnærmelsesvis er Tilfældet i Preussen; men i Sachsen var Summerne (1901) henholdsvis 8.9, 6.4 og 4.6 Mill. Mk., saa at altsaa I Klasses Medlemmer i Virkeligheden tilsammen betaler dobbelt saa megen Skat som III's. Det indbyrdes Antal af valgberettigede i Klasserne (se S. 560) viser dog, at denne og andre Forholdsregler i Realiteten kun virker som Skinforanstaltninger i demokratisk Retning.

Kort sagt: man skulde ikke synes, at Reaktionens Interesser kunde tænkes bedre betjente. Imidlertid suppleres denne Valgaritmetik af en Valggeometri, d: uretfærdig Valgkredsinddeling, der tager, hvad der endnu maatte være levnet af Fornuft og Rimelighed i de tyske Valglove. Dette følger allerede af, at de i Almindelighed ikke har forudset eller senere bødet paa Valgkredsens Størrelsesforskydninger, hvilke navnlig er gaaet ud over de større Byer og Industricentrer (den største sachsiske Valgkreds var f. Eks. 5 Gange saa stor som den mindste) altsaa i Regelen atter over Frisindet og Demokratiet. Dette er en af Grundene til, at Valgdeltagelsen ogsaa i Bayern, Baden og Hessen er forholdsvis ringe, skønt de her bestaaende Indskrænkninger — navnlig indirekte Valg — i Ondartethed

naturligvis ikke kan sammenlignes med de preussiske og sachsiske. At denne Valgmaade dog er overordentlig upopulær, ses ved Sammenligning med Württemberg.

Valgdeltagelsen udgjorde pr. 100 valgberettigede:

	Ved de sidste bekendte Valg til:	
	Landdag	Rigsdag
i Württemberg	71	75
- Baden	53	79
- Bayern	39	71
- Hessen	32	75

Altsaa kun i Württemberg, hvor alle Valgforhold er nærmest tilpassede efter Rigsvalgrettens, er der en Deltagelse, der kan maale sig med Deltagelsen i Rigsvalgene sammesteds. Men man maa ikke glemme, at kun de 70 af Württembergs II Kammer vælges paa denne Maade — som Modvægt staar jo her de 23 privilegerede Medlemmer.

Vi forstaar nu bedre Oversigtstabellen S. 557; navnlig er det interessant at lægge Mærke til, at Konservatismen kun trives frodigt i Ly af det preussiske og sachsiske Treklassevalgssystem, medens den fører en hensygnende Tilværelse i de andre Kamre.

Til yderligere Oplysning meddeles en tilsvarende Oversigt over de forskellige Partiers Stemmetal, udregnede pr. 100 af Helheden. Sammenholdt med den første Oversigt efter Rigsdagsfraktioner giver den Bidrag til det nys berørte Spørgsmaal om Valgkredsinddelingens Uretfærdighed. Vi tilføjer ogsaa her de tilsvarende Tal for Rigsvalgene, men medens vi tidligere uden væsentlige Indskrænkninger har kunnet bruge Riget som en Generalnævner, hvori alle Ulighederne gaar op, eller som en fælles Maalestok, der kan tjene til

Vurderingen af adskillige af Enkeltstatsforfatningernes særlige Afvigelser fra hinanden og fra Rigsforfatningen, maa her tages det Forbehold, at den til Rigsdagen helt ændrede Valgkreds-Inddeling og -Størrelse i sig selv kan give Anledning til uberegnelige Forskelligheder baade i Retning af, at svagere Partier i de store Rigsdagskredse ikke kan optræde selvstændigt, men udebliver eller kaster deres Stemmer paa aandsbeslægtede og derved tilsyneladende gaar tilbage; men ogsaa, at de præsterer en stærkere Deltagelse, f. Eks. fordi Rigskredsbeliggenheden giver dem større Haab end Landskredsinddelingen gjorde, skønt — eller maaske snarere netop fordi — Rigsdagskredsinddelingen er endnu uretfærdigere end Landdagskredsinddelingen. Endvidere er Partibetegnelserne ikke aldeles kongruente i Rige og Enkeltstater, og ligesom i Oversigten S. 557 er smaa aandsbeslægtede Partier slaaet sammen for Overskuelighedens Skyld. For Sachsen og Hessen mangler i den officielle Statistik de fornødne Oplysninger, medens Badens kun omfatter Valgmændenes, ikke Urvælgernes politiske Farve, som jo ikke behøver at have nøjagtig samme Afskygning for begge Parter. Med alle disse Forbehold gengives omstaaende Tal.

Endnu mangler paa dette Sted Beskrivelsen af et for det moderne Tysklands Forfatningsliv særlig karakteristisk Træk, som man nødvendigvis maa tage i Betragtning for at kunne dømme rigtigt om den politiske Status i det tyske Riges Enkeltstater. Det er Konfessionernes Indflydelse paa Partiforholdene, navnlig det katolske Befolkningstals Forhold til Centrums Styrke

De forskellige Partiers relative Styrke udgjorde pr. 100 i:*)

	Preussen		Bayern		Württemberg.		Baden	
	Landdag	Rigsdag	Landdag	Rigsdag	Landdag	Rigsdag	Landdag	Rigsdag
Konservative . . .	25.2	18.5	2.1	1.1	3.2	4.8	1.2	0.7
Centrum	16.0	20.0	48.2	43.2	24.2	24.8	32.0	40.7
Nationalliberale .	10.0	11.0	20.1	15.7	(19.6)	16.0	34.5	31.1
Frisindede Frakt.	3.2	9.5	2.3	3.8	24.6	17.2	12.1	2.8
Agrarfraktioner .	0.1	0.8	11.1	12.8	6.4	8.7	—	2.1
Polakker	13.2	6.1	—	—	—	—	—	—
Antisemiter	0.1	2.1	—	0.1	—	—	1.1	—
Socialister	12.2	28.7	15.3	21.7	18.7	27.5	17.0	21.0
Løsgængere	13.7	2.2	0.3	0.8	3.3	0.1	—	0.1
Ubekendte	14.0	0.2	—	0.2	—	—	—	—

i de forskellige Lande. En Redegørelse herfor er imidlertid betinget af en hel Forundersøgelse, til hvilken Materialet ofte vil vise sig utilstrækkeligt, og Besvarelsen kan derfor ikke finde Plads i denne summariske Oversigt, skønt Spørgsmaalet er fristende. Dets Rækkevidde følger af, at Centrum som Parti atter og atter, ogsaa i Aar paa den katolske Kongres i Regensburg, har udgivet den Parole, at det er enhver god Katoliks Pligt at stemme paa Centrums Kandidater uden noget andet Hensyn.

En Antydning af, hvad Problemet betyder og kan komme til at betyde, skal dog meddeles fra Bayern. Under en Kampagne til Fordel for direkte Forholdstalsvalg oplystes det nemlig fornylig, at Indførelsen heraf vilde skaffe Centrum knap 44 pCt. af II Kammers Mandater, naar man lægger de sidste Valgerfaringer til

*) Da Decimalen er opstaaet ved Afrunding, behøver Kolonnernes Summationer ikke at give nøjagtig 100.0 som Resultat.

Grund for Beregningen. Men efter Antallet af katolske Vælgere skulde Centrum kunne beherske godt og vel 71 pCt.

Parolen følges altsaa langt fra — endnu, men skulde den trænge igennem, vilde Følgerne saa vel for Riget, hvor det allerede længe har heddet: »Centrum er Trumf«, som for de katolikstærke Enkeltstater kunne blive uoverskuelige.
